

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

“איכה יועם זָהב” – היש קורטוב של נחמה בקינה הרביעית של איכה?

אורי סמט, orisamet@gmail.com

1. מבנה הקינה

חלק א (א-טז)

בית 1:

(א) איכה יועם זָהב ישנא הפתם הטוב תשתפכנה אבגי קדש בראש כל חוצות:
(ב) בני ציון היקרים המסלאים בפז איכה נחשבו לנבלי חרש מעשה ידי יוצר:
(ג) גם תנין תנים חלצו שד היניקו גוריהן בת עמי לאכזר כי ענים פיענים במדבר:

בית 2:

(ד) דבק לשון יונק אל חכו בצמא עוללים שאלו לחם פרש אין להם:
(ה) האכלים למעצנים נשמו בחוצות האמנים עלי תולע חבוקו אשפתות:
(ו) ונגדל עון בת עמי מחטאת סדם ההפוכה כמו רגע ולא חלו בה ידים:

בית 3:

(ז) זכו נזיריה משלג צחו מחלב אדמו עצם מפנינים ספיר גזרתם:
(ח) חשך משחור תארים לא נכרו בחוצות צפד עורם על עצמם גבש הנה כעץ:
(ט) טובים היו חללי חרב מחללי רעב שהם זיבו מדקרים מתנובת שדי:

בית 4:

(י) ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו בשבר בת עמי:
(יא) פלה ה' את חמתו שפד חרון אפו ויצת אש בציון ותאכל יסודתיה:
(יב) לא האמינו מלכי ארץ וכל כל ישבי תבל כי גבא צר ואויב בשערי ירושלים:
(יג) מחטאת נביאיה עונות כהניה השפכים בקרבה דם צדיקים:

בית 5:

(יד) נעו ענרים בחוצות נגאלו בדם בלא יוכלו יגעו בלבשיהם:
(טו) סורו טמא קראו למו סורו סורו אל תגעו כי נצו גם נעו אמרו בגוים לא יוסיפו לגור:
(טז) פני ה' חלקם לא יוסיף להביטם פני כהנים לא נשאו זקנים וזקנים לא חננו:

חלק ב (יז-כ)

(יז) עודינה עודינה תכלינה עינינו אל עזרתנו הבל בצפיתנו צפינו אל גוי לא יושע:
(יח) צדו צעדינו מלקת ברחבתינו קרב קצינו מלאו מינו כי בא קצינו:
(יט) קלים היו רדפינו מנשרי שמים על הקרים דלקנו במדבר ארבו לנו:
(כ) רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים:

חלק ג (כא-כב)

(כא) שישי ושמחי בת אדום יושבתי יושבת בארץ עוץ גם עליך תעבר כוס תשכרי ותתערי:
(כב) תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום גלה על חטאתך:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

2. הזכרת חטאים באיכה

איכה פרק א:

- (ה) הִיוּ צָרִיךָ לְרֹאשׁ אִיבִיךָ שְׁלוֹ פִּי ה' הוֹגָה עַל רֵב פִּשְׁעֶיךָ עוֹלָלֶיךָ הִלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר :
- (ח) חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל כֵּן לְנִידָה הִיָּתָה כָּל מְכַבְּדֶיךָ הִזְלוּךָ כִּי רָאוּ עֲרֹנְתָה גַם הִיא נֶאֱנָחָה וַתִּשָׁב אַחֹר :
- (יד) נִשְׁקַד עַל פִּשְׁעֵי בְּדוֹדוֹ יִשְׁתַּרְגּוּ עָלָיו עַל צוֹאֲרֵי הַכְּשִׁיל כַּחַי נִתְנַנְּנִי ה' בְּיַדִּי לֹא אוֹכַל קוֹם :
- (יח) צָדִיק הוּא ה' כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי שְׁמָעוּ נָא כָּל עַמִּים הַעַמִּים וְרָאוּ מְכַאֲבֵי בְּתוֹלְתֵי וּבְחוּרֵי הִלְכוּ בְּשָׁבִי :

איכה פרק ב:

(יד) נְבִיאָיִךְ חָזוּ לְךָ שׁוֹא וַתִּפֹּל וְלֹא גָלוּ עַל עוֹגְדֶךָ לְהַשִּׁיב שְׁבוּתֶךָ וַיַּחְזוּ לְךָ מִשְׁאוֹת שׁוֹא וּמַדּוּחִים :

איכה פרק ג:

- (לח) מִפִּי עָלְיוֹן לֹא תֵצֵא הַרְעוֹת וְהַטּוֹב :
- (לט) מַה יִּתְאֻוֶּנּוּ אָדָם חִי גִבֹר עַל חֲטָאוֹ חֲטָאָיו :
- (מ) נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשׁוּבָה עַד ה' :
- (מא) נִשָּׂא לִבֵּנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֶ-ל בְּשָׁמַיִם :
- (מב) נִחַנּוּ פִּשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ אֶתְּהָ לֹא סָלַחְתָּ :

איכה פרק ה:

(ז) אֲבִתֵּינוּ חֲטָאוּ אִינִם וְאִינִם וְאִנְחֵנוּ עֹנִיתִיהֶם סָבְלוּ :

3. סיומי הקינות באיכה

פרק א:

- (כא) שְׁמָעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי אִין מְנַחֵם לִי כָּל אִיבֵי שְׁמָעוּ רַעֲתִי שִׁשׁוּ כִּי אֶתְּהָ עֲשִׂיתָ הַבֵּאתָ יוֹם קָרָאתָ וַיְהִיו כְּמוֹנִי :
- (כב) תֵּבֵא כָּל רַעֲתֶם לִפְנֵיךָ וְעוֹלָל לְמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלָלְתָּ לִי עַל כָּל פִּשְׁעֵי כִּי רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דוֹי :

פרק ב:

(כב) תִּקְרָא כִּיֹּם מוֹעֵד מְגוּרֵי מִסְבִּיב וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אֶף ה' פְּלִיט וְשָׁרִיד אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרַבִּיתִי אִיבֵי כָּלָם :

פרק ג:

- (סא) שְׁמָעֵת חֲרַפְתֶּם ה' כָּל מַחְשַׁבְתֶּם עָלַי : (סב) שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּינוּ עָלַי כָּל הַיּוֹם : (סג) שְׁבַתְתֶּם וְקִיַּמְתֶּם הַבֵּיטָה אָנִי מְנַגֵּנְתֶּם :
- (סד) תִּשָּׁיב לָהֶם גְּמוּלָה ה' כְּמַעֲשֵׂה דִיָּהֶם : (סה) תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת לֵב תִּצְלַחְתָּ לָהֶם : (סו) תִּרְדֹּף בְּאֶף וְתִשְׁמִידֶם מִתַּחַת שְׁמֵי ה' :

פרק ה:

- (יט) אֶתְּהָ ה' לְעוֹלָם תִּשָּׁב כְּסֶאֱדָ לְדָר וְדוֹר :
- (כ) לְמַה לְנִצָּח תִּשְׁכַּחְנוּ תִּעֲזָבְנוּ לְאֶרֶץ יָמִים :
- (כא) הִשִּׁיבְנוּ ה' אֱלֹהֵיךָ וְנִשׁוּבָה
- חֲדָשׁ נְמִינֵנוּ כְּקֶדֶם :
- (כב) כִּי אִם מֵאִס מֵאִסְתָּנוּ
- קִצַּפְתָּ עָלֵינוּ עַד מָאֵד :

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

4. **אבן עזרא, איכה ד', טו**

נצו - יש להם נוצה כעוף.

5. **הרמב"ם, מורה נבוכים, חלק ב, פרק מה, תרגום ר"י קאפח**

המעלה השניה:

היא שירגיש האדם כאלו דבר מה חל בו, וכוח אחר עבר עליו שמדובבו, ואז ידבר בדברי חכמה, או תהילה, או בדברי תוכחת מועילים, או בדברים מדיניים או אלוהיים, וכל זה בהקיץ ובמצב של שימוש החושים כרגיל, וזהו שאומרים עליו שהוא מדבר ברוח הקדש.

ובכיוצא בזה מרוח הקודש חיבר דוד תלים, וחיבר שלמה משלי וקוהלת ושיר השירים. וכן דניאל ואיוב ודברי הימים ושאר הכתובים, בכיוצא בזה מרוח הקודש נתחברו. ולפיכך נקראים כתובים, כוונתם שהם כתובים ברוח הקדוש, ובפירוש אמרו מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה.

6. **שם**

ואל יטעך במעלות אלו מה שתמצא בספרי הנבואה נביא בא לו החזון בצורת אחת המעלות הללו, ויתבאר באותו הנביא עצמו שבא לו החזון בצורת מעלה אחרת, לפי שהמעלות הללו אשר אזכיר, הם שחזון אותו הנביא בא לו מקצתו כפי צורה מהן, ויבוא לו חזון אחר בזמן אחר כפי מעלה למטה ממעלת החזון הראשון, כי כשם שאין הנביא מתנבא כל ימיו ברציפות, אלא יש שיתנבא בזמן ותפסק ממנו הנבואה כמה זמנים, כך יתנבא בזמן מסוים בצורת מעלה רמה, ויתנבא בזמן אחר בצורת מעלה למטה ממנה, ואפשר גם שלא ישיג אותה המעלה הרמה כי אם פעם אחת בחייו ואחר כך תישלל ממנו, ואפשר שישאר במעלה למטה ממנה עד אשר תפסק נבואתו.

7. **שולחן ערוך, אורח חיים סימן תקנט סעיף ה**

בשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ, כדי שלא יפסיק לבו מן האבל; וכל שכן שלא לשיח עם עובד כוכבים. (ונוהגין לומר קצת נחמה אחר הקינות **לפסוק בנחמה**) (הגהות מיימוני).

8. **פ' מלצר, 'עיתורי סופרים וספרים – עיון במגילת "איכה"', הצופה, ה' באב תשכ"ו, 1966.22.7**

אם אמר חוקר כי בנין אקרוסטיכי... גורם לו להיות צולע, הרי עלינו לומר שמשורר תנכי יודע להפך כבלים לצמידים ואצעדות בהם יתקשט ויקשט שירתו... משורר הקינות לא היה צריך לעשות מאמץ לרוץ אחרי האותיות, מאמץ העלול לפגם רגשותיו והבעתם. נקל הוא להוכיח כי האותיות "רצו" אליו, הן הופיעו לא רק ברגע שהיה זקוק להן לפי הסדר שהחוקרים קוראים לו "חיצוני". האותיות הופיעו בטרם שנשאלו. לעניין זה ניתן סימנים אחדים...

הסימן השני הוא בואה של האות, שעדין לא נשאלה לבוא מתוך "הכרח" האלפביתיות, בשתי מילים קרובות זו לזו. נסמן מכאן ואילך מלים סמוכות כשהאותיות רצופות לפי סדר אלפביתי, כשרק הראשונה שבהן כבר נדרשה לבוא: **פרשה ציון (א' 17) ... פצו עליך (ב' 16, פרק בו באה ה-ע' אחרי ה-פ'), פצו עלינו (ג' 46), אך בי (ג' 3), מחטאת נביאיה (ד' 13), צדו צעדינו קרב קצנו (ד' 18) ... קומי רוני (ב' 19) ובאותו פסוק גם: שפכי כמים לבך (שאי אליו כפיך)...**

סימן שלישי: הופעת אות בטרם נדרשה לא תוך מילה... אלא בשם או פועל חשובים בתוכנם תוך פסוק שראשיתו האות הקודמת לה לאותה אות. כך מופיע השם חומות בפסוק שתחילתו המילה זנח (ב' 7), השם מכאוב בפסוק שראשיתו לא, הפעל נחם בפסוק שבראשיתו מה... השם זעם בפסוק שהתחיל ויחמס (ב' 6), הפועל רמה בפסוק שהתחיל קראתי (א' 19) ועוד לא סימנו הכל.